

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема „КОНСТРУКТИВНИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ИНОВАТИВНО ПРИОБЩАВАЩО ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ“

за придобиване на образователната и научна степен „Доктор на науките“

област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2 Педагогика

Автор: проф. д-р Мария Кирилова Баева

Факултет по науки за образованието и изкуствата

СУ „Св. Климент Охридски“

Катедра „Предучилищна и медийна педагогика“

1. Структурни параметри на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 254 страници и се състои от увод, три глави, обобщение и изводи, цитирана литература и 3 приложения. Библиографията включва 164 заглавия, от които 110 на кирилица, 49 на латиница и 5 източници от Интернет.

В структурен план, дисертацията съдържа всички необходими компоненти за оценката ѝ: проблемна ориентация, етапи, методи и организация на педагогическото изследване, представени в увода; теоретичен анализ на проблемната област; емпирично изследване на ефективни конструктивни дидактични технологии за приобщаващо педагогическо взаимодействие с две изследователски направления; обобщени, конкретни и практически изводи.

2. Съдържателни параметри на дисертационния труд

В УВОДА авторът представя актуалността на проблема, свързана с ролята на конструирането във взаимодействието на детето със средата по посока на равнището на индивидуалното възприемане, отразяване и претворяване на продуктите и като проекция, развитието на детската личност. От тази гледна точка произтичат и педагогическите акценти – „възможностите за конкретните социални и корекционни резултати, които могат да се търсят както на психическо, така и на поведенческо равнище /с. 5/.

Посочените позитиви логично отвеждат професор Мария Баева до формулировки, свързани с педагогическата цел и смисъла на разработката, базирани върху теориите на Л. С. Виготски и Ж. Пиаже за развитието на детето. Акцентът се поставя върху разкриване на механизмите на взаимодействие между индивидуалните и дейностните характеристики за стимулиране детската индивидуалност, в контекста на социалното обкръжение в предметно-технологичната среда. В конкретика, авторът си поставя актуалната цел за структуриране на образователна концепция, стимулираща динамиката в усвояване от детето на културните ценности на обществото чрез взаимодействието му с материалната среда. Тази концепция извежда интегративните функции на конструктивно-техническите и конструктивно-художествените дейности в опита на детето за изграждане на познавателна и социална компетентност и компенсаторика.

В този план се представя и проблема за отношението между наличния опит на детето и организацията на технологичната среда и се стига до извода, че именно в конструктивните дейности детето развива моторните си умения, интелектуалните си заложи, личностните си качества, комбинативните си замисли. Положителен момент в края на увода е, че професор Мария Баева извежда изводи, свързани с

представените по-горе тези.

В ПРОГРАМНАТА ОРИЕНТАЦИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО се акцентира върху неговата целева ориентация, базирана върху актуална методология и насочена към познавателното и социалното развитие на децата, корекционните възможности и образователното взаимодействие за стимулиране на индивидуалността. Като позитивни следствия бих обърнал внимание върху:

- Конкретизацията на методологията в направления, даващи възможност за изследване на механизмите на образователните технологии при формиране на познавателни и социалните компетентности в детството и създаване на иновационни ситуации, свързани с индивидуална ориентация от гледна точка на наличния опит на децата;

- Конкретизацията на целевата ориентация по посока: разкриване на връзките между конструирането и развитието в детството; оптимизирането на конструктивната среда чрез социалното обкръжение; проучване на особеностите на конструктивната дейност на деца с отклонения.

Изведените акценти отвеждат автора до целта на дисертационния труд, а именно – „... да се анализира конструирането като дейност, среда, метод, средство за постигане на познавателна и социална компетентност в детството/с. 21/. Като следствие, професор Мария Баева представя хипотезата и задачите на изследването, които са правилно формулирани и отразяват представените по-горе тези. Налице са няколко основни групи задачи, свързани с: познавателните стойности на конструирането; социализиращите функции на конструирането; диагностичните, корекционните и образователните функции на конструирането.

Налице е последователна етапност в реализацията на поставените задачи в изследователски направления в периодика, както и

конкретизацията им в практико-приложни технологии. Представената методическа система е богата по обем и напълно съответства на изведените глобални параметри на проучването. Обръщам специално внимание на формиращият експеримент от гледна точка на неговата обемност и детайлно представяне като модел за развитие на конструктивната активност в детството - фази, етапи, целеви групи, брой респонденти, технологични иновации и методи.

ПЪРВА ГЛАВА, «КОНСТРУКТИВНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПОЗНАНИЕТО НА ДЕТЕТО», съдържа пет параграфа:

В първият, **„Конструирането – фокус на умения и познание“**, авторът извършва анализ на проблематиката на конструирането в детството и представя концепции, систематизирани в няколко направления. В параграфа **„Нетрадиционни подходи към традиционни неща“** професор Мария Баева подлага на критика несъвършенствата на класно-урочната система и предлага алтернативи в контекста на теориите на конструктивизма, ролята на конструирането в овладяване на езика и математическите представи, детското конструктивно творчество като възможност за индивидуално изразяване и пресъздаване на света. В третия параграф, **„Конструиране и научаване“**, ставаме свидетели на визията за конструирането като дейност за познание и социално научаване при подходяща организация на процеса на обучение и интерактивни технологии, стимулиращи стремежа на децата към експериментирание и изразяване. В параграфа **„Познавателни функции на конструирането“** акцентът е поставен върху неговите възможности за индивидуалното възприемане, отразяване и претворяване на света от детето чрез изграждане на хипотези и мисловни конструкции, стимулиращи познавателните процеси и социалното научаване. В петия параграф, **„Параметри на познавателната активност“**, се дискутира

проблематиката за ролята на детето като субект в образователната система и възможностите на конструктивната дейност за стимулиране на неговата активност чрез педагогически подходи и технологии.

В тази глава прави впечатление задълбочената психолого-педагогическа интерпретация на проблематиката чрез ерудицията на автора и систематизирането ѝ в изводи, отнесени към спецификата на образователния процес.

ВТОРА ГЛАВА, „СОЦИАЛИЗИРАЩИ ФУНКЦИИ НА КОНСТРУИРАНЕТО“ е диференцирана в осем параграфа, разкриващи функциите на конструктивните дейности и особеностите на конструктивната игра за социализацията в периода на детството. В този план, професор Мария Баева разглежда проблематиката на педагогическото общуване с децата, отношенията в детската група, потребностите и претенциите и произтичащите от тях симпатии и антипатии.

Направеният анализ не е самоцелен, а е базиран върху концепции и теории за социализацията като предаване на информация и усвояване на просоциално поведение и нещо по-важно в педагогически план – ролята на социалната подкрепа за дейностно опосредстване на междуличностните отношения и като проекция, стимулиране на социалната активност и изграждане на „Аз-концепцията“. Отново е налице задълбочено познаване на проблематиката и авторово присъствие в интерпретацията на дискутираните феномени.

ТРЕТА ГЛАВА, „ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕФЕКТИВНИ КОНСТРУКТИВНИ ДИДАКТИЧНИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ПРИОБЩАВАЩО ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ“, представя диагностичните и формиращи проекции на експерименталното

изследване, чиято систематизация е в рамките на две изследователски направления.

В първото, **„Емпирично изследване на параметри на социална компетентност в детството»**, ацентите са свързани с проучване на интеракциите в групата деца в условията на конструктивна ситуация като равнище на организираност, диференциация и възможности на превенция и корекция на агресивните прояви на 5-7 годишни деца.

В този план, авторът си поставя задачи за експериментално проучване, представя адекватна методическа система, насочена към експериментални и контролни групи, както и модел за формиране на познавателните и социални компетентности чрез разработени педагогически ситуации. Извадката от респондентите е в достатъчен обем, налице са таблици с данни от статистически анализ на резултатите. В контекста на превенцията на агресивните прояви авторът представя методика за диагностиката им, както и технологии, форми и средства за превенция. В логиката на дисертацията, получените резултати са представени в междинни обобщения и изводи.

Второто изследователско направление, **„Изследователска дейност в интегрирани/включващи групи/класове (насочена към детски/начални учители и постижения на деца със СОП и СОТ чрез конструктивните дейности)“**, акцентира върху обучението на учители, работещи във включващи групи/класове през призмата на техните нагласи и компетентности.

В тази връзка, професор Мария Баева разработва модел за приобщаващо образование, чиято ориентация е свързана с: обучение на детски учители за използване и участие в екип от специалисти; образователно-експериментална програма за участниците; приложение (отчет за обучителната програма на учителите в детската градина).

Като естествено продължение авторът представя и педагогическа технология за проектиране на познавателно и социално развитие в среда на интегрирано/включващо образование, в конкретика, образователен модел за училищна готовност на деца в подготвителна група/клас (със специален фокус на деца със СОП, СОТ и социално занемарени).

Друг важен момент в експерименталното изследване е диагностиката и разработените стратегии за формиране и констатиране на постиженията в развитието на деца от предучилищна възраст, които са във включващи групи/класове чрез алтернативни конструктивни системи за образование. И отново, както и в първото изследователско направление са налице система от задачи и методи за диагностика, корекция и формиране, етапност, коректно описание на групите респонденти, статистика за обработка и представяне на резултатите чрез таблици.

В тази част на дисертацията професор Мария Баева дефинира и същността и смисъла на приобщаващото образование като нормативна уредба, понятия, свързани с този процес, модели на предучилищно възпитание, подготовка и грижи и тяхната ефективност в ретроспективен и проективен план. Тази визия е представена от гледна точка на социалния конструктивизъм – обучение, насочено към овладяване на академични стандарти или практическа опитност, особено що се отнася проблематиката, свързана с интегриране на децата и включването на родителите чрез конструиране на модел за приобщаващо образование.

ОБОБЩЕНИЕТО И ИЗВОДИТЕ са логично следствие на постиженията на разработката и са както в план на конкретиката на експерименталното изследване, така и като глобална визия на интерпретираната проблематика.

3. Нормативна уредба

Във връзка с нормативната уредба, свързана със „Закон за научните степени и звания“, „Закон за развитие на академичния състав в

Република България“ и „Правилник за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България“ са спазени всички изисквания и няма допуснати нарушения:

- Дисертационният труд не повтаря темата и съдържанието на представения за придобиване на образователната и научна степен "доктор";

- В трудът няма плагиатство, налице е оригиналност на дисертацията и тя не нарушава авторските права, и правата на интелектуална собственост.

4. Основни достойнства и приноси на автора и дисертационния труд

- Широка ерудиция и задълбочени познания на проф. Мария Баева в различни области на науката, обобщаващи постижения и решения в резултат на дългогодишен изследователски труд и практико-приложна дейност в сферите на предучилищното, началното и висшето образование.

- Налице е иновативен модел за приобщаващо педагогическо взаимодействие чрез ефективни конструктивни технологии, чиято същност визира проучване на познавателната и социалната компетентност в детството и работа в интегрирани групи/класове.

- Експериментът е реализиран като многогодишно проучване и съвместява диагностични и формиращи проекции и като периодика включва: стимулиране на социалните и познавателни компетентности в детството; създаване на условия за корекционни възможности чрез конструктивните дейност; обща подкрепа за личностното развитие.

- Налице е висока вариативност на експерименталните проекции, свързана с много групи респонденти – деца, деца с агресивни прояви, деца със СОП, детски и начални учители, както и висок обхват на възрастовия диапазон на децата.

- Прави впечатление психологическата окраска на експеримента, той не е педагогически самоцелен, а търси психологическите решения относно оптимизацията на познавателното и социалното развитие на децата.

- Значими изводи в научен и технологично-приложен план, даващи възможност за оптимизиране на образователния процес в детската градина, началната степен на основното образование и продължаващата квалификация на педагогическите специалисти.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ, посочените приноси моменти ми дават основание да дам ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА на дисертационния труд и да предложа с убеденост на научното жури ДА ПРИСЪДИ НАУЧНАТА СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2 Педагогика, на Мария Кирилова Баева, ЗАЩОТО ДИСЕРТАЦИОННИЯТ ТРУД СЪДЪРЖА ТЕОРЕТИЧНИ ОБОБЩЕНИЯ И РЕШЕНИЯ НА БАЗОВИ НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРОБЛЕМИ.

София
19.02.2019

Рецензент:
.....
/проф. дн Радослав Пенев/

REVISION

of a dissertation on "CONSTRUCTIVE TECHNOLOGIES FOR INNOVATIVE INSTITUTIONAL PEDAGOGICAL INTERACTION"

for acquiring the educational and scientific degree "Doctor of Science"

area of higher education 1. Pedagogical sciences

professional field 1.2 Pedagogy

Author: Prof. Dr. Maria Kirilova Baeva

Faculty of Education Studies and the Arts

SU "St. Kliment Ohridski "

Department of Preschool and Media Pedagogy

1. Structural parameters of dissertation work

The dissertation work has a volume of 254 pages and consists of an introduction, three chapters, a summary and conclusions, a quoted literature and three appendices. The bibliography includes 164 titles, including 110 in Cyrillic, 49 in Latin, and 5 in the Internet.

In a structured way, the dissertation contains all the necessary components for its assessment: problematic orientation, stages, methods and organization of the pedagogical study presented in the introduction; theoretical analysis of the problem area; empirical study of effective constructive didactic technologies for inclusive pedagogical interaction with two research directions; generalized, concrete and practical lessons learned.

2. Content of the dissertation thesis

In the **INTRODUCTION** the author presents the relevance of the problem related to the role of the design in the interaction of the child with the environment towards the level of the individual perception, reflection and transformation of the products and as a projection, the development of the child personality. From this point of view, pedagogical accents also arise - "the opportunities for concrete social and corrective results that can be sought at both psychic and behavioral level /s. 5/.

The stated positives logically lead Professor Maria Baeva to formulations related to the pedagogical purpose and the meaning of the development, based on the theories of Vigotzski and G. Piaje on the development of the child. The emphasis is on revealing the mechanisms of interaction between the individual and the activity characteristics for stimulating the child's individuality in the context of the social environment in the subject-technological environment. In concrete, the author sets the current goal of structuring an educational concept that stimulates the dynamics in the child's absorption of the cultural values of society through its interaction with the material environment. This concept brings the integrative functions of constructively-technical and constructively-artistic activities into the child's experience of building cognitive and social competence and compensatory.

In this way, the problem of the relationship between the child's available experience and the organization of the technological environment is presented, and it is concluded that it is in constructive activities that the child develops his motor skills, his intellectual talents, his personal qualities, his co-concepts. A positive moment at the end of the introduction is that Professor Maria Baeva draws conclusions related to the above.

The **PROGRAM ORIENTATION OF THE STUDY** focuses on its target orientation, based on current methodology and focused on the cognitive and social development of children, the corrective capacities and the

educational interaction to stimulate individuality. As a positive result, I would draw attention to:

- Concretizing the methodology in the fields allowing the study of the mechanisms of the educational technologies in the formation of cognitive and social competences in childhood and the creation of innovative situations related to individual orientation in terms of the available experience of the children;

- Concretizing the target orientation in the direction of: revealing the links between construction and development in childhood; optimizing the constructive environment through the social environment; study of the peculiarities of constructive activity of children with deviations.

The emphasis is on the subject of the dissertation, namely: "... to analyze the design as an activity, environment, method, means of achieving cognitive and social competence in childhood /s. 21/. As a consequence, Professor Maria Baeva presents the hypothesis and tasks of the study, which are correctly formulated and reflect the above. There are several main groups of tasks related to: cognitive values of construction; the socializing functions of construction; diagnostic, corrective and educational functions of construction.

There is a consistent stage in the realization of the assigned tasks in research directions in periodicals, as well as their concretisation in practical-applied technologies. The presented motorcycle system is rich in volume and fully complies with the published global survey parameters. I pay special attention to the forming experiment in terms of its volume and detailed presentation as a model for the development of constructive activity in childhood - phases, stages, target groups, number of respondents, technological innovations and methods.

CHAPTER ONE, "CONSTRUCTION TECHNOLOGIES IN THE KNOWLEDGE OF THE CHILD", contains five paragraphs:

In the first, "**Construction - Focus of Skills and Knowledge**", the author analyzes the problems of construction in childhood and presents concepts, structured in several directions. In the paragraph "**Unconventional Approaches to Traditional Things**", Professor Maria Baeva criticizes the imperfections of the classroom-lesson system and offers alternatives in the context of the theories of constructivism, the role of constructing in mastery of language and mathematical ideas, child constructive creativity as an opportunity for individual expression and recreating the world. In the third paragraph, "**Constructing and Learning**", we see the vision of constructing as a learning and social learning activity with an appropriate organization of the learning process and interactive technologies that stimulate the children's striving for experimentation and expression. In the "**Cognitive Design Functions**" section, the emphasis is placed on its capabilities of individual perception, reflection and transformation of the world by the child through the construction of hypotheses and mental constructs, stimulating cognitive processes and social learning. The fifth paragraph, Parameters of Cognitive Activity, discusses the problem of the role of the child as a subject in the educational system and the possibilities of constructive activity to stimulate his activity through pedagogical approaches and technologies.

In this chapter, the in-depth psychological-pedagogical interpretation of the problem is impressed by the author's erudition and its systematization into conclusions referring to the specifics of the educational process.

SECOND CHAPTER, "SOCIALIZING FUNCTIONS OF CONSTRUCTION" is differentiated in eight paragraphs describing the functions of constructive activities and the peculiarities of constructive play for socialization in childhood. In this respect, Professor Maria Baeva discusses the

issues of pedagogical communication with children, the relationship in the children's group, the needs and claims, and the resulting sympathies and antipathies.

The analysis is not an end in itself, but is based on concepts and theories of socialization, such as the transmission of information and the absorption of prosocial behavior, and something more important in pedagogical terms - the role of social support for the active mediation of interpersonal relations and as projection, activity and building the "I-concept". Again there is an in-depth knowledge of the problem and author's presence in the interpretation of the discussed phenomena.

CHAPTER THREE, "EMPIRICAL STUDY OF EFFECTIVE CONSTRUCTIVE DIDACTIC TECHNOLOGIES FOR INCLUSIVE PEDAGOGIC INTERACTION", presents the diagnostic and formative projections of the experimental study, whose systematization is within two research directions.

In the first "**Empirical Study of Parameters of Social Competence in Childhood**", the factors are related to the study of the interactions in the group of children in a constructive situation such as level of organization, differentiation and possibilities of prevention and correction of the aggressive manifestations of 5-7 year olds children.

In this plan, the author sets up tasks for experimental research, presents an adequate methodical system aimed at experimental and control groups as well as a model for the formation of cognitive and social competences through developed pedagogical situations. The sample of respondents is in a sufficient volume, there are tables with data from a statistical analysis of the results. In the context of the prevention of aggressive acts, the author presents a methodology for their diagnosis as well as technologies, forms and means of prevention. In

the logic of the dissertation, the results obtained are presented in intermediate summaries and conclusions.

The second research area, **Research on Integrated / Inclusive Groups / Classes (Focusing on Children / Primary Teachers and Achievements of Children with SEN and SOT through Constructive Activities)** focuses on the training of teachers working in inclusion groups / classes through the prism their attitudes and competencies.

In this connection, Professor Maria Baeva develops a model for inclusive education, whose orientation is related to: training of child teachers for use and participation in a team of specialists; an educational and experimental program for the participants; appendix (report on the teacher training program in the kindergarten).

As a natural continuation, the author also presents pedagogical technology for designing cognitive and social development in an environment of integrated / inclusive education, concrete, educational model for school preparedness of children in a preparatory group / class (with a special focus on children with SEN, SOT and social neglected).

Another important point in the experimental study is the diagnosis and the developed strategies for the formation and observation of achievements in the development of pre-school children who are in inclusion groups / classes through alternative constructive education systems. Again, as in the first research field, there is a system of tasks and methods for diagnosis, correction and formation, stage, correct description of the groups of respondents, statistics for processing and presentation of the results through tables.

In this part of the dissertation, Professor Maria Baeva also defines the nature and meaning of inclusive education as a regulatory framework, concepts related to this process, models of pre-school education, preparation and care and their effectiveness in a retrospective and projective plan. This vision is presented from the point of view of social constructivism - training aimed at mastering

academic standards or practical experience, especially as regards the issue of integration of children and the inclusion of parents through the design of a model for inclusive education.

THE SUMMARY AND THE CONCLUSIONS are a logical consequence of the achievements of the development and are both in the plan of the specificity of the experimental study and as a global vision of the interpreted problems.

3. Legislation

In connection with the regulations related to the "Law on Academic Degrees and Titles Act", "Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria" and "Rules for Implementation of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria" Infringements:

- The dissertation thesis does not repeat the subject and the content of the presented for acquiring the educational and scientific degree "doctor";
- There is no plagiarism in labor, there is originality of the dissertation and it does not violate the copyright and intellectual property rights of anybody.

4. Main merits and contributions of the author and dissertation work

- Prof. Maria Baeva's extensive knowledge and profound knowledge in various fields of science, summarizing achievements and solutions as a result of years of research work and practical application in pre-school, primary and tertiary education.

- There is an innovative model for inclusive pedagogical interaction through effective constructive technologies, the essence of which is to study the cognitive and social competence in childhood and work in integrated groups / classes.

- The experiment is realized as a multi-year study and combines

diagnostic and formative projections and as periodicals includes: stimulation of social and cognitive competences in childhood; creating conditions for corrective opportunities through constructive activities; general support for personal development.

- There is a high variance in experimental projections associated with many groups of respondents - children, children with aggressive behavior, children with SEN, children and primary school teachers, and a high range of children's age range.

- It impresses the psychological color of the experiment, it is not pedagogically self-centered, but seeks psychological solutions to optimize the cognitive and social development of children.

- Significant conclusions in scientific and technological-applied plan, enabling the optimization of the educational process in the kindergarten, the initial level of the basic education and the continuing qualification of the pedagogical specialists.

CONCLUSION, these contributions give me reason to give **POSITIVE evaluation of the dissertation work and to offer with conviction to the scientific jury TO LEARN SCIENTIFIC DEGREE OF "SCIENTIFIC DOCTOR" in the field of higher education 1. Pedagogical sciences, professional field 1.2 Pedagogy, Maria Kirilova Baeva, BECAUSE DISSERTATION WORK CONTAINS THEORETICAL SUMMARY AND DECISIONS OF BASIC SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC PROBLEMS.**

Sofia
19.02.2019

Reviewer:
.....
/Professor, DSc Radoslav Penev/